

“Siyer-Edebiyat İlişkisi” Siyer Atölyesi, 3-4 Nisan 2010, Kozyatağı/ İSTANBUL

Meridyen Destek Derneği tarafından ilki geçen yıl gerçekleştirilen siyer atölyelerinin ikincisi bu yıl 3-4 Nisan 2010 tarihlerinde İstanbul-Kozyatağı Byotell’de gerçekleştirildi. Bu yılki teması “Siyer-Edebiyat İlişkisi” olan atölye çalışmasına akademisyenlerin yanı sıra yazarlar ve yayıncılar da katıldı.

İki gün boyunca gerçekleştirilen dört oturumda Turan Koç, Zeynep Sayın, Kadir Canatan, Şerif Eskin, Reyhan Çorak, Berat Açıl, Hüseyin Özcan, Nihal Şahin Utku, Fatih Andı, Recep Alpyağıl, Mahmut Kanık, Sezai Coşkun, Bahtiyar Aslan, Ali Ural ve Sibel Eraslan’ın tebliğleriyle katıldıkları atölyede, kutsal ve sanat kavramlarının ilişkisinin konuşulmasından sonra, Türkçe siyer literatürünün edebiyatla olan ilişkisi ve edebî siyer yazıcılığının günümüzde hangi yöntemlerle yol alabileceği konuları masaya yatırıldı.

Toplantı, Meridyen Derneği Başkanı Hümeýra Şahin’in açılış konuşmasıyla başladı. Konuşmasında, toplantının ve Meridyen Derneği’nin hedeflerini dile getiren H. Hümeýra Şahin, sosyal bilimlerin günümüzde kazandığı öneme atıfta bulunarak sosyal bilimlerin alanında çalışan çeşitli akademisyenlerin, böyle bir toplantı sebebiyle buluşmasının önemine dikkat çekti. Diğer taraftan bu yılki atölye çalışmasının konusunun siyer-edebiyat ilişkisi olması sebebiyle siyer yazıcılığının günümüzde devam ettirmeye çalışan yazarlar ile bu metinlerle bilimsel planda ilişki kuran sosyal bilimcilerin bir araya gelmesinin, siyer yazıcılığının sorunlarını tartışmada verimli bir ortam oluşturacağı vurgulandı. Hümeýra Şahin’in açılış konuşmasının ardından atölyenin moderatörlüğünü üstlenen Ömer Lekesiz de kısa bir konuşmayla toplantının önemine dikkat çekti.

Açılış konuşmalarının ardından “Kutsal ve Sanat” başlıklı birinci oturum başladı ve tebliğlerin sunumuna geçildi. Prof. Dr. Turan Koç, Prof. Dr. Zeynep Sayın, Doç. Dr. Kadir Canatan ve Şerif Eskin’in konuşmacı olarak katıldığı ilk oturumda kutsal ve sanat ilişkisi masaya yatırıldı. İlk olarak söz alan ve atölye çalışmasının çerçeve tebliğini sunan Şerif Eskin, Türkçe siyer yazıcılığının klasik, modern ve postmodern dönemlerdeki seyrini özetleyerek bu dönemlerde siyer yazıcılığı üzerinde yaşanan değişimlere dikkat çekti. Ayrıca günümüzde gelinen noktada edebî siyer yazıcılığının problemlerini de sıralayan Şerif Eskin,

bir bakıma atölye çalışmasında cevabı aranacak soruları katılımcıların dikkatine sundu. Bu noktada özellikle yeni bir edebî “dil” ve “tür”e duyulan ihtiyaca atfen siyer yazıcılığında, modern çağın da taleplerini karşılayacak şekilde bir dilin nasıl kurulacağı ve modern edebiyat içerisinde hangi edebî türlerin anlam-tüm imkânlarının bu noktada kullanılabileceği soruları katılımcılara yöneltildi.

Prof. Dr. Turan Koç ise İslâm düşüncesinde kutsal ve sanat kavramlarının ilişkisine dair tespitlerini sıraladı. Prof. Dr. Turan Koç’un konuşmasında en çok dikkat çeken nokta, “kutsal” kavramının mahiyetine yönelik tespitleri oldu. İngilizcedeki “holy” ve “sacred” kelimelerinin ifade ettiği anlamlar arasındaki farka değinen Turan Koç, “kutsal” kelimesinin her iki kelimeyi ve hatta Allah’ın bir vasfı olan “Kuddüs” kelimesini de karşılayacak şekilde karmaşık bir anlam boyutunda ele alınmasının sakıncalarına temas etti. Ayrıca Tanrı’nın “sacred” değil “holy” müziğinin ise “holy” değil “sacred” olduğu örneklemesini yapan Koç, “Kutsal” kelimesinin Allah’tan (c.c.) başka herhangi bir varlık için kullanılmasının doğru olmadığını da belirtti.

Prof. Dr. Zeynep Sayın ise daha genel bir tarihsel ve kültürel çerçevede kutsal ve sanat ilişkisine dair düşüncelerini ifade etti. Konuşmasında ilk çağlardan itibaren Doğu uygarlığı ile Batı uygarlığının bu iki kavrama farklı değerler atfettiğini dile getiren Zeynep Sayın, Turan Koç tarafından dillendirilen “kutsallık” tanımına dair itirazlarını da sıraladı. Zeynep Sayın, kutsal kavramının, sanat yapıtlarının ortaya çıkışında da önemli görüldüğünü ifade ederek sanatın, kutsallıkla olan ilişkisine değindi.

İlk oturumun son konuşmacısı olan Doç. Dr. Kadir Canatan ise Hz. Peygamber’le kurulan ilişkileri dönemlere ayırarak bu ilişkilerin mahiyeti hakkındaki görüşlerini dile getirdi. Canatan’ın konuşmasının en dikkat çeken tarafı, Hz. Peygamber’in vefatından sonra ortaya çıkan anlatılarda aşırı mübalağalı bir anlatımın tercih edilmesiyle birlikte gerçek düzlemde bir kopuşun yaşandığı şeklindeki tespitiydi. Canatan, “mucize”, “masumiyet” ve “efdaliyet” kavramlarının Hz. Peygamber’i mitolojikleştirme araçları olduğuna dair kanaatini dile getirdi. Bunun yanı sıra Hz. Peygamber’in hayatının, aşırı yüceltmeci bir üslupla ele alınmasının, hakikatle olan ilişkiye vurduğu darbe üzerinde duran Canatan, bunun iki kritik sonuca neden olduğunu vurguladı. Bunlardan birincisini, Hz. Peygamber’in bir model olmaktan çıkarılması dolayısıyla yüceltilmiş bir din anlayışı ve böylece dinin yaşanmaz hale gelerek dünyanın sekülerleşmesi, ikincisini ise tevhitte sapma olarak nitelendirdi. Son olarak, yüceltmeci algının günümüz siyer yazıcılığında da çok baskın bir şekilde devam ettirildiğine temas etti.

Oturumun sonundaki soru-cevap kısmında ise, Eyüp Sait Kaya’nın Şerif Eskin’in siyer için özel bir vokabüler geliştirme önerisine itirazı ve konuşulanlara dair değerlendirmeleri, “kutsal” kavramı etrafındaki teorik tartışmalar ve Canatan tarafından ifade edilen mübalağalı anlatım meseleleri, dinleyicilerin katılımıyla tartışıldı.

Atölyenin “Klasik Dönem Türk Edebiyatı ve Siyeri” başlıklı ikinci oturumunda ise klasik dönem Türk edebiyatında siyerin yerini tespit etmeye yönelik tebliğler sunuldu. İlk olarak söz alan Dr. Reyhan Çorak, klasik Türk edebiyatında Hz. Peygamber’i konu alan siyer, naat, mevlid, miraciyye, şefaatiname, hilye, şemail gibi metin türlerini tanıttı. Ayrıca bu türler çerçevesinde kaleme alınmış metin örneklerini de belirten Reyhan Çorak, Osmanlı dönemi siyer yazıcılığı üzerinde siyasal ve toplumsal şartların ne derece etkili olduğuna dair tespitlerini de ifade etti.

Oturumun ikinci konuşmacısı olan Yard. Doç. Dr. Berat Açıl ise Osmanlı’dan günümüze siyer yazıcılığında hangi unsurların değiştiğine dair tespitlerini belirtti. Bu noktada günümüz siyer yazıcılığında kurmaca ve anlatı ile siyerin yeni kuşaklara aktarılması gerektiği saptamasını yapan Berat Açıl tarihin dahi bir anlatı olduğunu ifade etti. “kurmaca” kelimesini, metnin oluşturulması bağlamında ele aldığı altını özellikle çizdi. Ayrıca siyeri yeni kuşaklara kurmaca ve anlatı ile aktarmanın ve bunu yaparken edebiyattan yararlanmanın gerekliliği üzerinde durdu.

Oturumun son konuşmacısı olan Doç. Dr. Hüseyin Özcan ise âşık tarzı Türk şiirinde Hz. Peygamber’in nasıl ele alındığına dair bir tebliğ sundu. Bu noktada tasavvufi yönü zayıf olan halk şairlerinin, hatta Ermeni halk şairlerinin şiirlerinin dahi Hz. Peygamber’e atıflar yapıldığına dikkat çeken Hüseyin Özcan, Türk milletinin Hz. Peygamber algısının, halk edebiyatı verimlerindeki Hz. Peygamber algısıyla doğrudan bağlantılı olduğunu da altını çizdi.

Oturum konuşmacılara sorulan sorular ve günün değerlendirilmesiyle sona erdi.

Atölyenin ikinci gününün “Modern Dönem Türkçe Siyer Çalışmaları” başlıklı ilk oturumunda ise modern dönem siyer çalışmaları hakkında tebliğler sunuldu. Bu oturumun ilk konuşmacısı olan Dr. Nihal Şahin Utku, modern dönem siyer yazıcılığının, toplumsal ve siyasal dinamiklerle olan ilişkisi üzerinde durdu. Nihal Şahin Utku, Tanzimat sonrasında İslâm tarihçiliğinin metotları hakkında getirilen modernist eleştirilerin, siyer yazıcılığında önce savunmacı, daha sonraları rasyonel ve günümüzde ise geleneksel üslupların öne çıkmasına sebep olduğunu belirtti. Türkçe siyer yazıcılığının geçirdiği aşamaları bu şekilde tasnif eden Şahin, tasavvufla birlikte eldeki malzemenin ötesine geçen kurguların söz konusu olduğunu ve böylece tasavvufla çeşnileşmiş bir peygamber tasavvurunun ortaya çıktığına işaret etti. Ahmed Cevdet Paşa’nın Kısas-ı Enbiya adlı eserini rasyonel tutumdan uzaklaşmış bir siyer yazımı olarak değerlendiren Şahin, Peygamber’i savunmak ve sekülerleşen topluma Hz. Peygamber’i sevdirmek amacıyla yazılan eserin çizgisinin etkisini hala sürdürdüğünü belirtti. Şahin’in bugünkü siyer yazımının Ahmed Cevdet Paşa’yı geçemediğine dair tespiti dikkat çekiciydi.

Oturumun ikinci konuşmacısı olan Prof. Dr. Fatih Andı ise konuşmasında, modern dönem siyer çalışmalarını tematik bir tasnifle sunduktan sonra siyer yazıcılığının dil ve teknikle alakalı yönleri üzerinde fikir beyan etti. Siyer yazıcılığının kendine has bir dil ve vokabülerinin olması gerektiğini belirten Fatih Andı’nın konuşmasında ortaya koyduğu en önemli sorunsal ise modern dönemde siyer yazıcılığının hangi tekniklerle ve edebi türlerle ele alınabileceği meselesiydi. Roman türünün siyer yazımında kullanılmayacağını çeşitli delillerle belirten Fatih Andı, bu noktada romanın yabancı ve yabancılaştırıcı bir tür olduğuna, mahremiyetleri ifşa ettiğine, kurgusalılığına ve özellikle de trajediyi merkeze almasına atıf yaptı. Asr-ı Saadet’te bir trajedinin olamayacağını, trajedinin Hıristiyanlıktaki “Şeytan-Rahman” çatışmasına dayandığını ise özellikle vurguladı. Siyer’in tahkiye temelli müstakil bir tür olduğunu söyleyen Fatih Andı, bunun elverişli örneği olarak “Çöle inen nur”a işaret etti.

Buna karşın Yar. Doç. Dr. Recep Alpyağıl Müslüman zihnin trajedi yaşamayacağına ve dolayısıyla trajediyi merkeze alan bir edebî verim ortaya koyamayacağına dair görüşlerin, Oryantalistler tarafından ortaya atılmış olan sahte tartışmalar olduğunu belirtti. Hz. Peygamber’in her edebî anlatı içerisinde ele alınabileceğini belirten Alpyağıl, anlatı ile hakikat arasında bir ilişkinin mutlaka var olacağına da temas etti. Hz. Peygamber’in hayatının terceme-i hal ile ifade edilebileceğine vurgu yapan Fatih Andı, mega siyerin imkânsız olduğunu söyledi. Bunu harita metaforuyla örneklendirerek bir arazinin en iyi tek haritasının mümkün olmadığına işaret etti.

Oturumun son konuşmacısı olan Mahmut Kanık ise çeviri siyer eserlerinin Türkçe siyer literatürüne etkileri hakkında görüşlerini belirtti. Siyer çevirilerinin Arapça-Farsça, Batı dilleri veya Urdu dillerinden yapıldığını belirten Mahmut Kanık, dini kavramlarda Farsçanın Türkçe üzerindeki etkisi hakkında da örnekler verdi.

Oturumun sonundaki soru-cevap bölümünde ise ağırlıklı olarak siyer yazıcılığı ve roman meselesi ele alındı. Bu noktada tekrar söz alan Prof. Dr. Fatih Andı, romanın büyük kitleler tarafından reel olarak algılanmasından hareketle Hz. Peygamber’in yaşantısı hakkında yazılacak bir romanın, bütün yönleriyle gerçek olarak algılanmasının da bu noktada ayrı bir sıkıntı oluşturacağını altını çizdi. Dolayısıyla roman türünü Hz. Peygamber’i ve sahabeyi anlatırken kullanmamamız gerektiğine vurgu yaptı.

Atölye çalışmasının “1980 Sonrası Türkçe Siyer Çalışmaları” başlıklı son oturumu ise günümüzdeki siyer çalışmaları hakkındaki tebliğlerden oluşmaktaydı. Oturumun ilk konuşmacısı olan Yard. Doç. Dr. Sezai Coşkun, kültür endüstrisi ile siyer yayıncılığı arasındaki ilişkiye ve bunun olumsuz yönlerine temas etti. Özellikle kültür endüstrisi kavramını geniş bir arka plânla ele alan Sezai Coşkun, siyer yayıncılığının bir ticari faaliyete dönüşmesinin, eserlerin niteliği üzerinde ciddi bir düşüşe sebep olduğunun altını çizdi.

Oturumun ikinci konuşmacısı olan Dr. Bahtiyar Aslan ise sözlü, yazılı ve dijital kültür ortamlarına geçişte siyerin yaşadığı dönüşümleri ele aldı. Sözlü kültürün ağır basan yönünün üreticilik, yazılı kültürün ağır basan yönünün kaydedicilik olduğunu belirten Bahtiyar Aslan, dijital kültürün ağır basan yönünün ise tüketicilik olduğunu vurguladı. Bunun yanı sıra günümüzdeki Hz. Peygamber anlatımlarındaki niteliksizliğe ve yanlışlıklara da çarpıcı örneklerle değindi.

A. Ali Ural ise siyer yazıcılığının arayış içerisinde olduğu yeni metotlar hakkındaki önerilerini sundu. Buna göre Hz. Peygamber'i anlatan başarılı bir eserin, onun bütün hayatını ele almak yerine hayatındaki belirli olaylar üzerinde yoğunlaşarak yazılabileceğini belirtti ve bazı sahnelerde derinleşmeyi önerdi. Ayrıca Türkçe siyerlerde aynı cümleciklerin, basmakalıp ifadelerin tekrar edildiğine dikkat çeken Ural, böyle bir eserde Hz. Peygamber'in, az bilinir yönleriyle ele alınmasının gerekliliğine vurgu yaptı.

Oturumun son konuşmacısı olan Sibel Eraslan, "uzaktan sevmek" kavramına atıfla Hz. Peygamber sevgisinin mahiyeti hakkında görüş beyan etti. Ayrıca buradan hareketle siyer yazmanın da ona yakınlaşmaya çalışırken uzaklaşma şeklinde bir paradoksu getirdiğini belirten Sibel Eraslan, önemli olanın, onun bütün hayatını bilmek değil, bu çaba sürecinde elde edilen duygusal yakınlık olduğunun altını çizdi.

Oturumun sonundaki soru-cevap kısmında ise A. Ali Ural ile Sibel Eraslan'ın önerileri tartışmaya açılırken Sezai Coşkun'un dile getirdiği kültür endüstrisi kavramı da etraflıca ele alındı. Öte yandan Bahtiyar Aslan'ın sürekli modernizme atıf yapılmasının modernizme teslim olmuşluk anlamına geldiği yönündeki tespiti dikkat çekiciydi.

Günün sonundaki değerlendirme konuşmalarında ise teşekkürlerin yanı sıra iki gün boyunca tartışılan konular hakkında görüşler dile getirildi. Ayrıca katılımcılar tarafından toplantının eksik kalan yanları da belirtilerek sonraki çalışmalar için bir perspektif çizilmeye çalışıldı.

Dilek ÇALIŞKAN

MÜ, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Hadis, İSTANBUL